

V současné době se na mnohých fakultách nejedná o stovky, ale o tisíce zájemců ze kterých je možno přijmout často ani ne desetinu. A realizace předchozí myšlenky předpokládá spoustu času, protože ne všechny uvedené kvality lze diagnostikovat testem. Při tom je nutno si uvědomit, že ani sebekvalitnější baterie testů, ani sebelépe provedený a v přiměřeném čase uskutečněný rozhovor nemůže všechny kvality uchazeče posoudit zcela objektivně. Snad by mohly pomoci střední školy, které by za účasti odborníků z pedagogicko-psychologických poraden svým studentům k žádosti o studium učitelské profese přikládaly určitou formu dobrozdání. Ne nějaký zvláštní posudek, ale odborné vyjádření k těm kvalitám, jejichž diagnostikování v rámci přijímacího řízení není z časových důvodů možné.

Bylo by ideální, kdyby škola mohla přijmout do prvního ročníku podstatně větší počet studentů a k redukci tohoto počtu by přistoupila až po ročních nebo alespoň půlročních speciálních prověrkách, které by umožnily lépe poznat nejen nadání, talent, ale i morálně volní vlastnosti, včetně síly a charakteru motivace ke studiu učitelské profese.

Složitost řešení by neměla být důvodem k tomu, abychom setrvali u dosavadních, často zastaralých postupů a abychom se nepokusili hledat cesty, jak ke studiu přijímat opravdu ty nejvhodnější. Pokud by se nám to povedlo, nejen by se zvýšil výsledný efekt práce vysokých škol připravujících budoucí učitele, ale hlavně by nám do základních a středních škol začali přicházet opět učitelé, pro které se tato profese stala nejen povoláním, ale také, a možná především, posláním.

EFFE projekt inovovaného učitelského vzdělávání

Helena Grečmanová, Eva Urbanovská

Evropské fórum pro svobodu ve vzdělávání (EFFE), které prosazuje realizaci práva na vzdělání a svobodu ve vzdělávání, mezinárodní kooperaci v oblasti vzdělávání a ochranu menšin, usiluje také o inovaci učitelského vzdělávání.¹

Projekt inovace učitelského vzdělávání v evropské kooperaci se zakládá na deseti zásadních myšlenkách:

- povzbuzení ke svobodě
- realizace pedagogické plurality
- internacionální zážitky (zahraníční cesty studentů apod.)
- utváření schopností pedagogického vnímání a jednání
- umožnění sebevzdělávání
- otevření cesty k individuálnímu učení

- podpora tvořivosti, kreativity
- demokracie v běžném životě
- integrace pedagogické praxe v rámci studia
- vytvoření způsobilosti k sociální zodpovědnosti

Projekt by se měl realizovat na Institutu pro inovované učitelské vzdělávání ve Witte-
nu – Herdecke (SRN). K celému projektu se vyjadřují představitelé hlavních proudů
reformní pedagogiky z různých evropských zemí, učitelé reformních škol i odborníci z ev-
ropských škol připravujících učitele, kteří jsou sdružení v EFFE.

Tímto příspěvkem chceme přiblížit návrhy konkrétních ustanovení a představ inovovaného učitelského studia.

1. Podmínky přijetí ke studiu

Uchazeči o studium na institutu musí mít dobrou motivaci ke studiu učitelství, být v tomto smyslu angažovaní a připraveni podávat co nejlepší výkony. Rovněž se musí vyrovnat s tím, že budou studovat v zařízení, které se chápe jednak jako mezinárodní instituce orientovaná na potřeby budoucnosti, ale také jako společenství studentů a docentů. Za formální kritéria přijetí ke studiu se považují maturita nebo jiným obdobným způsobem ukončené odborné vzdělání.

Protože však výše uvedená tzv. objektivní kritéria (jako například dobré známky na maturitním vysvědčení) nemají dostatečnou výpovědní hodnotu o vlastnostech, které jsou pro výkon učitelské profese potřebné, musí se propracovat vlastní kritéria a způsoby přijímacího řízení.

2. Časové rozpětí studia (délka trvání a průběh studia)

Studium se plánuje minimálně na 4,5 let včetně absolvování praktika ve škole, přičemž nejzazší možný termín ukončení studia se nepředepisuje.

Organizace studia propojuje teorii se školní praxí, což se konkrétně odráží v plánování praktik na školách. S ohledem na školní prázdniny se studijní rok člení do trimestrů. První trimestr začíná na počátku měsíce září a trvá do vánoc (17 týdnů). Druhý trimestr probíhá od druhého lednového týdne do velikonoce (11 týdnů). Třetí trimestr se zahajuje v polovině dubna a končí koncem června (11 týdnů). Vedle studijních povinností mají studenti k dispozici 13 týdnů prázdnin. Celé studium se člení do tří fází: 1. studijní rok se považuje za *orientační fázi*

2.–4. studijní rok se chápe jako *hlavní fáze*

5. studijní rok se charakterizuje jako *závěrečná fáze*.

3. Program studia, jeho obsah

Budoucí učitelé se připravují na práci s dětmi a mládeží na „Sekundarstufě I“ (v našich podmínkách [1. a] 2. stupeň ZŠ).

3.1. 1. fáze — orientační

První trimestr 1. fáze začíná seznamováním studentů navzájem, studentů s docenty a dalšími vyučujícími, se vzdělávacím zařízením, se vzdělávacími principy, se studijními možnostmi, se studentskou samosprávou.

K této fázi patří rovněž první umělecké projevy, formování a rozvoj tělesných výrazových schopností, výuka cizího jazyka a sportovní aktivity. Zahrnuty jsou také různé aktivity, kterými se studenti podílejí na rozvoji vzdělávací instituce a na jejím vybavení: např. zkvalitnění vzhledu a funkčnosti dílen, ateliérů, mediotéky atd. To vše vede u studentů k vytvoření vědomí spoluzodpovědnosti za vzdělávací instituci.

Na proces seznamování, který trvá čtyři týdny, navazuje šest týdnů, v jejichž průběhu jsou studenti informováni o teorii, dějinách a aktuálních otázkách praxe různých reformně pedagogických směrů a hospitují v některé reformní škole rozmanitého pedagogického zaměření. První dojmy z hospitace jsou potom analyzovány a vyhodnocovány v tzv. „týdnu reflexe“.

Do posledních sedmi týdnů prvního trimestru se vedle uměleckých, rukodělných a sportovních aktivit plánují také přednášky a cvičení z následujících oborů: antropologie, dějiny pedagogiky, psychologie učení, filozofie, vědecké teorie, studijní techniky, didaktika a matematika.

Koncem prvního trimestru se studenti začínají zároveň připravovat na první praktikum na školách. Nejdříve se však musí rozhodnout, na které z kooperujících reformních škol chtějí praktikum absolvovat.

Ve druhém trimestru 1. fáze se koná na školách první praktikum v rozsahu deseti týdnů. Po jeho skončení se během „týdne reflexe“ studenti vzájemně podrobně informují o dojmech a zkušenostech ze škol, které navštívili.

Třetí trimestr 1. fáze by měl být zaměřen na cestování po Německu a do zahraničí. Možné je rovněž zařazení druhého praktika na školách v Německu i v zahraničí nebo koncentrace na umělecké, popřípadě rukodělné aktivity. Koncem třetího trimestru mají studenti v průběhu jednoho týdne vyhodnotit svou roční studijní aktivitu a hledat perspektivy pro druhý studijní rok, případně promyslet bližší orientaci vzdělání.

3.2 2. fáze — hlavní

V hlavní fázi studia mají studenti tyto možnosti:

- zvolit si minimálně dva vyučovací předměty
- absolvovat tříměsíční praktikum na školách
- rozhodnout se pro reformně pedagogický směr, o kterém získají během této fáze hlubší znalosti a na jehož škole budou vykonávat praktika.

Do obsahu studia v této fázi jsou zahrnuta další témata z výše již uvedených disciplín: pedagogiky, antropologie, psychologie, filozofie, studijních technik a cizího jazyka, ke kterým se pojí problematika vývojové psychologie, politiky, sociologie, ekologie, ekonomie, práva, teorie kultury, samosprávy vzdělávacích zařízení, tvorby učebního prostředí, know-how vyučování, práce s rodiči, speciální pedagogika, dětská a mládežnická kultura, tvorba učebního plánu, metody individuální a skupinové reflexe, tvorba učebních materiálů.

Návrhy dalších aktivit a témat pro následující studijní rok by se měly diskutovat, propracovávat a rozvíjet vždy ve druhém trimestru studijního roku. Koncem každého studijního roku se pak vymezují společné a individuální perspektivy.

Obecně se vychází z toho, že hlavní fáze tvoří základ pro získání odborných, pedagogických, sociálních a metodických kompetencí. Při konkretizaci požadavků na obsahovou náplň hlavní fáze studia představiteli různých alternativních směrů se pak jejich pohled samozřejmě různí vzhledem k charakteru reformního směru a danému modelu výuky. Mnohé požadavky jsou ale společné.

Za velmi důležité se považuje vedle disciplín oborového studia a pedagogických disciplín zejména studium psychologie — vývojové psychologie, psychologie učení, diagnostiky a terapie poruch učení. Důraz je kladen na nejrůznější umělecké i řemeslné aktivity, důležitý moment představuje interkulturální výchova, tedy zprostředkování zkušeností s cizí kulturou, cizím prostředím.

Ve všech návrzích se zdůrazňuje proces rozvoje studentovy osobnosti především prostřednictvím sebereflexí, vytvářením pocitu vlastní zodpovědnosti, podporou vnitřního zájmu a úsilí o vlastní sebevzdělávání.

Během studia mají být rozvíjeny organizační schopnosti studentů, kteří se proto učí sami pořádat různé akce, slavnosti, zábavy a výstavy, jsou spolutvůrci výukových seminářů. Studenti si však také doslova budují svou školu, své vnější i vnitřní studijní prostředí a starostlivě o ně pečují.

Na nedílnou součást také této fáze studia je chápána pedagogická praxe ve škole i mimo školu. Rozumí se tím dostatek hospitací, samostatných výstupů a následných reflexí, ale také organizace a účast na volném čase dětí — výlety, svazy a organizace mládeže apod. Během svého studia si studenti podrobně promýšlejí a rozpracovávají přípravy na vyučování ve vlastní učitelské praxi. V souvislosti s tím je požadováno, aby studenti získávali a rozvíjeli své kompetence sociálního styku a spolupráce s rodičovskou veřejností.

3.3 3. fáze — závěrečná

V centru závěrečné fáze je delší praktikum na školách s následnou reflexí a příprava na závěrečné zkoušky.

4. Formy studia

V popředí vzdělávání mají být formy aktivního osvojování vědomostí, schopností a dovedností. Zdůrazňuje se projektové vyučování, které má interdisciplinární charakter a na jehož plánování, organizaci a realizaci spolupracují studenti s docenty. Význam má rovněž rozvoj schopností pracovat v týmu. Docenti by se měli snažit studentům prakticky předvádět rozmanité učební metody a dále rozvíjet jejich vlastní didaktické schopnosti. Projevuje se tu tendence používat při výuce studentů metody, které jsou běžné na alternativních školách, pro něž se student připravuje. Zdůrazňuje se projektové vyučování a týmová spolupráce.

Student je přímo vtažen do života školy, která se chápe jako společenství, komunita spolupracujících a kooperujících osob — studentů i vyučujících. Studenti mají co říci k obsahu studia — tedy co a jak se mají učit, co a jak hodnotit. Jejich návrhy jsou zohledňovány. Studenti přebírají zodpovědnost za plnění programu, na jehož tvorbě se aktivně podíleli.

5. Způsob ukončení studia, formy zkoušek, posuzování výkonů

Absolventi tohoto studia by měli mít minimálně takové znalosti, schopnosti a dovednosti jako jejich kolegové, kteří se pro učitelskou profesi připravují na státních institucích. Tím se usiluje o uznání studia a uplatnění absolventů na státních školách.

Jako způsob ukončení studia se navrhuje získání diplomu nebo titulu M.A., což po absolvování studia umožňuje pracovat také v jiné odborné oblasti, nejen ve škole.

Hlavní formou ověřování výkonů je kreditní systém, ve kterém se boduje zapojení se do studijního procesu. Minimální počet dosažených bodů je podmínkou pro připuštění k závěrečným zkouškám.

Během studia a v rámci závěrečných zkoušek se výkon ověřuje vlastními písemnými pracemi, studijními deníky, disputacemi, domácími pracemi, referáty, výkony na praxi, klauzurami, posuzováním jednotlivých aktivit pro praktika, ústními zkouškami a certifikáty např. v jazykových znalostech.

Poznámky:

1. Cíle a základní ideje projektu byly námi prezentovány v časopise *Pedagogika*, roč. XLV, 1995, č. 3.

Tradiční kultura v přípravě budoucích učitelů

Alena Schauerová

V roce 1995 uplynulo 100 let od Československé národopisné výstavy. Vloni se rovněž u nás uskutečnila konference zemí střední a východní Evropy, pořádaná UNESCO, o ochraně tradiční kultury a folklóru.

Společným rysem obou kulturních událostí je úcta a odpovědnost k tradiční lidové kultuře. V ní nacházíme východisko k národnímu uvědomění, k národní identitě. Národní kulturní identita je v současné multikulturní společnosti cestou nejen proti unifikaci, kterou cítíme jako problém, ale i cestou k respektu jiné kultury. Jde tedy o vlastenectví i o porozumění mezi národy.

Jestliže jsme připomněli nejprve Československou národopisnou výstavu, která se v roce 1895 uskutečnila v Praze a již předcházelo mnoho menších regionálních výstav i akcí s tím spojených, pak nejen proto, že Výstava byla významnou událostí kulturně společenskou, vědeckou i politickou a že sehrála nezanedbatelnou roli v národním sebevědomí, ale také proto, že na Výstavě byla i část věnovaná škole a zejména pak proto, že podíl učitelů na uskutečnění Výstavy byl zcela zásadní. Vypovídá o tom mimo jiné rozsáhlá zpráva v časopise *Komenský* z r. 1895: „Byl to téměř napořád český učitel, jenž národopisné předměty vyhledával a zapisoval, byla to česká škola, kam vyslaní z měst jednatele nejdříve obraceli se o radu, pomoc a přímluvu...“ (*Komenský* XXXIII, 1895, č. 24 s. 353). Učitelé tedy sbírali doklady hmotné a duchovní kultury, ale rovněž se snažili z tohoto bohatství vytěžit co nejvíce pro práci vychovatelskou. Dokladem toho jsou práce známých i méně známých učitelů, které publikovali ještě před Výstavou, ale i na začátku tohoto století. Např. Bohumil Hakl se zabýval dětskou hrou a jejím